

SPORDA ETİK DEĞERLER AÇISINDAN DOPİNG

Hasan Basri ÖNGEL *

ÖZET

İnsanlık tarihinin erken dönemlerinden bu yana, sportif başarıyı dışarıdan müdahale yoluyla, haksız bir şekilde etkileme düşüncesi, insanın bilinç altında hep varolmuştur. Tabii ki beraberinde sportmence ve centilmence davranma düşüncesinin varlığı da, tarihin bilinen en eski günlerine kadar indiği bir gerçektir. Önceleri dinsel ayinlerin bir ritüeli olan sportif karşılaşmalarda, toplumsal vicdanı da rahatlatmak bakımından, tanrıların arzusu gibi değerlendirilerek, fiziksel çalışmalar dışında, dinsel ve mistik öğelere başvurmak suretiyle sonuçların etkilenmeye çalışıldığı çeşitli efsanelerde dile getirilmektedir. Yine primitif toplumlarda bazı bitkilerin performansı artırıcı sikirsel gücünün varlığı inancı, bu yöntemin de denenmesine neden olmuş, belkide gerçek anlamda dopingin bulunuşuna yardımcı olmuştur. Doping vasıtasıyla suni biçimde elde edilen sportif performans sporcuyla zirveye taşırken, erdemli olmaktan uzaklaştırarak onurunun rencide olmasına, sporcu kişiliğinin ve fair play anlayışının kaybolmasına neden olmaktadır. Rekabetin olduğu bütün yarışlarda bu ahlaki ilkenin yozlaşması karşısında uluslararası bir anlayışı kapsayan "fair play" kavramı kurallara riayete beraber rakibe saygı ve yarışma eşitliği prensiplerini de taşımaktadır. Sporcular bu nedenle zirveye taşınırken ve zirvede kalmak için yöntem olarak suni yollarla yani dopingle değil; karakter, spor ahlakı ve spor eğitimine sahip, sportif yeteneklere dayalı, antrenman yoluyla performansı sporun özüne göre geliştirilmesiyle her sporcuda olması gereken sportif erdem gerçeği ile hareket etmelidirler.

Anahtar kelimeler: Etik değerler, Doping.

DOPING IN SPORT IN TERMS OF ETHIC VALUES

ABSTRACT

From early ages of mankind history up to now, to improve illegally athletic success has existed in subconscious of human. It is a naturel reality that idea of fair play has been existed since the begining of sports. In different legends it was mentioned there were some attempts to affect the results of sports competitions wltic were a rituel of religious seramony with religous and mystic elements. These attempts have been accepted as the wishes of gods. Also in primitive societies, beliefs of enchanting forces in some plants became a reason to try this way and maybe it helped to find real doping.

While having artificial high performance whith doping substances carry sportsman to the top, at the some time it becomes a reason to loose fair play. In all competitions in which rivalry, against to damaging this ethic principle fair play means that accepting rules, respect to opponent ad equality of competition. For this reason sportmen while they are running to the top and to stay there, not whit artificial ways i.e. doping, they have to act with relaiety of athletic ethic.

Key words: Ethic Volues, Doping.

GİRİŞ

Spor kelimesi etimolojik köken olarak, Disport (dis ve portare) kelimelerinden türemiş olup, işten uzak, durmak anlamına gelir. Bir başka deyişle spor; ağır iş değil, eğlence manasındadır. Çalışmak ile oynama arasındaki tek fark, tutumdaki değişikliklerdir. Spordaki tutum oyun tutumudur; onu yaşarken duyulan zevktir; sadece elde edilen sonuç söz konusu değildir¹³. Bu nedenle spor özü gereği bir oyundur.

Ancak eski Yunan anlayışında oyun ve spor birbirinden mahiyet itibarıyla ayrılıyordu. Bu ayrım en iyi atlet sözcüğünü de dile getirilmekteydi. Her çocuk oyun oynar, yorulunca oyunu bırakır. Atlet ise, yorulmasına rağmen oyunu sürdürür. Bu bakımdan spor bir oyundur, fakat her oyun bir spor değildir.

Atlet sözcüğü eski Yunanlılar'da yarışma anlamına gelen atlos ile, yarışmanın ödülü anlamına gelen atlon sözcüklerinden türer. Yarışma anlamına gelen atlos'un sıfatı olan atlios, güçlükler içinde acı çeken, yarışma sonunda da bitkin düşen anlamına gelir⁴. Her iki kavramın ortak ifadesinden yarışmacıların ruh ve bedeninin eğitilmesi için spor yapmak yanında, ödül için yarıştıkları ortaya çıkar. Ödül maddi bir değerden ziyade dinsel bir anlam taşırdı. Kazananın ödülü bu manada bir taçtı, daha sonraları değerli bir madenden bir sac ayağı verilmeye başlandı. Bazı zamanlarda şampiyonlar, oyunları kazandıktan sonra kent geliriyle beslenirlerdi ve vergiden bağışık tutulurdular⁵. Ödüller sembolik şekilleriyle kutsallık taşıdığı gibi, onu elde eden şampiyon da kutsallık kazanırdı. Bu nedenle eski Yunan'da spor; fiziksel gücün yarıştırdığı, ama fizik ötesi sonucun elde edildiği, dinsel ve mistik bir değere sahipti. Olimpiyat şampiyonları, tanrıların özel yarattıkları insanlar veya tanrılardan ilave birşeyler almış kişiler olarak kabul edilir ve kendilerine büyük hürmet gösterilirdi⁶. Yarışmacılar müsabakaya tanrıları memnun etmek ve onların arzularının gerçekleşmesini sağlamak amacıyla katılırlardı. Elbette ki yarışmaların sonucuna tanrıların desteği etki eder, hatta, sonucunu belirlerdi.

Dikkat edilecek olursa, o dönemde de atletleri motive eden önemli maddi ve manevi değerlerin söz konusu olduğu görülecektir. Bu değerler sporcuda mutlak kazanma arzusunu yaratmakta, onun fiziksel çalışmalar dışında, dinsel ve mistik öğelere başvurmak suretiyle, yarışmanın sonucunu kontrol altına alma arzusu gözlenmektedir. Bir anlamda yarışmalardaki sporcular arasında eşitlik bu yolla bozulmaktaydı. Halbuki yarışmalara katılacak atletler olimpiyat kurallarına uyacaklarına dair yemin ederlerdi⁷.

Yine, bu yarışmaların temelinde; bireysel güç gösterisi yoluyla efsanevi yarı tanrısal bir kimlik kazanma ve mutlaka başarılı olma isteği yanında, Yunan site devletleri arasındaki rekabette yatmaktaydı. Yarışmalar bu yanı ile de bir güç gösterisi görünümünde olup, kazanılan madalya niteliğindeki taçlar, diğer sitelere karşı kazanılan zaferin sembolleriydi. Sporcunun gücü, sitenin gücünü ifade ediyordu. Yarışmalardaki her sporcu, sitelerin toplumu ile özdeşleşirdi. Onların başarısı; halklarının ve devletlerinin başarısı ve zaferi, başarısızlıkları ise aynı şekilde ait oldukları toplumların başarısızlığı anlamını taşırdı.

Kişisel bazda, sporcuların başarısı, onların ait oldukları toplumun aristokrat sınıfında yer almalarını ve biraz önce sözünü ettiğimiz gibi, bazı ayrıcalıklara sahip olmalarını sağlamaktaydı. Mesela Hititliler'de tanrı Madruk adına yapılan yarışlarda birinci gelen atlete, kralın seyis başı unvanı veriliyor⁸ ve bu mevki ile devleti yöneten mecliste yer alıyordu. Elbette ki, böyle imkanlar o dönemde de kazanma arzusuyla, kural dışı davranışların kullanılmasına neden olmaktadır. Yine, bizzat olimpiyat oyunlarının doğmasına kaynaklık eden efsanevi kahraman Pelops ile ilgili efsaneye göre; Pelops, yöreyi yöneten hükümdarın kızı olan Hippodamia'ya aşık olur. Ama hükümdar kızının evlenmesini kesinlikle istememektedir. Zira hükümdarın hayatı, kendisine çok önceden verilen bilgiye göre kızının evlenmemesine bağlıdır. Kızı evlenince kendisi de ölecektir. Bu sebeple kızını almak isteyen herkesle atlı araba yarışmasına giren hükümdar, gayet iyi cins atları, çok iyi bakılı arabası olduğundan, yarışmayı kazanmakta ve yarışı kaybeden de ölüme mahkum olmaktadır. Hükümdarla yarışmada yenik çıkacağını gayet iyi bilen Pelops, Hippodamia ile anlaşarak, araba bakıcısını rüşvetle elde eder, yarışı ve kızı kazanır⁹. Yine, Yunan mitolojisinin motiflerinden oluşan İlyada'da atletlerin başarılarına nasıl hile ve sahtekarlık

kattıklarını şöyle dile getirmektedir: Oyunlar esnasında tanrılar yarışmalara müdahale ederler. Birinci en hızlı olan değil, aksine, tanrıların yardım ettiği olurdu. Örneğin Ulis, Atena'dan yardım diler, Atena, Ulis'in uzuvlarını hafifletir ve önde koşmakta olan Aises'i iterek kaymasına ve kokmuş sığır pisliğine düşmesine sebep olur. Seyirciler bu pislenmiş mağlup ile alay ederlerdi²⁹.

Özetleyecek olursak, tarihin bilinen en eski zamanlarından itibaren sportif başarıyı, dışardan müdahale yolu ile, kural dışı olarak etkilemek düşüncesi hep söz konusu olmuştur. Tabii ki beraberinde sportmence ve centilmence davranışların varlığı, tarihin bilinen en eski günlerine kadar indiği de vakıdır. Sporunun fiziksel ve psikolojik yapısının bozulmasına, sağlıksız bir görünüme bürünmesine neden olan doping uygulamalarının, sadece maddi kökenli söz konusu bozuklukların değil, aynı zamanda ahlaki ve etik değerlerinde aşındırılması suretiyle ideal insan tipi olan şampiyon ve rekortmen sporcu anlayışın da yozlaştırmaktadır.

Bu çalışmada sporcular üzerinde yürütülen doping adı verilen farmakolojik uygulamaların etik değerler üzerindeki etkilerini belirlemek amaçlanmıştır.

SPORDA DOPİNG KULLANIMININ TARİHSEL KÖKENLERİ

Primitif toplumlarda bazı bitkilerin performansı artırıcı büyüsel gücünün varlığı inancı, bu alanda araştırmalara neden olmuş, belkide gerçek anlamda dopingin bulunmasına sebebiyet vermiştir.

Tarihsel süreç izlendiğinde, sportif başarının sağlanması amacıyla, fiziksel gücü ve sportif performansı artırdığı inancıyla, çeşitli maddelerin kullanıldığını görmekteyiz. Aslında böyle maddelerin sporda kullanımı yeni birşey değildir. Antik çağda, eski Olimpiyatlarda atletlerin performanslarını artırmak için herşeye başvurdukları bilinir. Sporcular için her halde özel diyetleri vardı ve bedensel güçlerini arttırdığına inandıkları birçok maddeyi de kullanmaktaydılar⁴. Nitekim M.Ö. 3. yüzyılda yapılan olimpiyatlarda atletlerin her türlü çareye başvurarak güç ve enerjilerini suni olarak atırmaya çalıştıklarını Phlostratos ve Calenos'un yazılarından okuyoruz⁵. Yapılan spor karşılaşmalarında, aticilerin daha hızlı koşabilmek düşüncesiyle, bol miktarda mantar yemeleri gerektiğine inandıklarını elimizdeki kayıtlar göstermektedir⁶. Yine Orta ve Güney Amerika yerlileri uzun koşu ve yürüyüşlerinde Coco yapraklarını kullanırlardı⁷. Daha sonraki dönemlerde, özellikle köpek ve at yarışlarının popüler hale gelmesiyle birlikte, güç ve hız kazandırıcı yapay maddelerin kullanımı sistematik olarak yaygınlaşmış ve günümüzdeki konumuna ulaşmıştır⁸. Söz konusu maddeler genel olarak doping maddeleri adıyla isimlendirilmiş, performansı devamlı veya bir defaya mahsus, suni yollarla kural dışı artırmak amacıyla organizmada hiç bulunmayan veya az bulunan maddelerin anormal miktarlarda verilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Kelime Afrika'da kullanılan Boer lehçesinde de geçmekte olup, orada dinsel bazı törenlerde kullanılan uyarıcı bir madde olarak bahsedilir. Etimolojisi anglo-felemenkçe olan bu kelime kısaca, performansı, verimi arttıran herhangi bir maddeyi ifade eder⁹.

Anlaşılabacağı gibi, 19. yüzyıla gelindiğinde performansı artırıcı maddelerin kullanımı birden bire fazlalaşmıştır. 1896'da Modern Olimpiyat Oyunları'nın başlamasıyla birlikte, sporcular arasında kafein, alkol, nitrogliserin, eter, striknin ve opium olmak üzere, çok çeşitli maddelerin ve ilaçların kullanımı giderek yaygınlaşmıştır¹⁰. 1860'larda Amsterdam'da kanallarda düzenlenen yüzme yarışlarında doping yapıldığı bildirilir¹¹. Bisikletçi Knut Enemark Jensen, Jupp Elze arkası arkasına fazla miktarda amfetamin alıp doping

yaptıklarından dolayı yarışmalar ya da karşılaşmalar sırasında can verdiler¹⁶. 1964 Tokyo Olimpiyatında aradan henüz dörtyıl geçmiş olmasına karşın, sporcuların kas kitlelerinin aşırı derecede arttığıının görülmesi ve ard arda rekorların gelmesi üzerine, FIMS ve IOC, dopingi yeniden tanımlayarak, bu konuda kesin kurallar getirmiş ve yasak maddelerin listesini belirlemişlerdir⁸. Açıklıkla anlaşılacağı gibi, dopingin olumsuz yönü, öncelikle sporcunun vücudunda sağlık açısından yarattığı tahribat ve onun sonucu ortaya çıkan hayati tehlike nedeniyle önemli görülmüş, yasaklama noktasına bu sebeple gidilmiştir.

DOPİNG NEDİR? NİÇİN YAPILIYOR?

Alman Hekimler Birliği, yarışmalarda performansı arttırmak amacıyla verilen, etkin olan veya olmayan her türlü drogu doping olarak kabul etmektedir⁹. Çok hassas ve dikkatli irdeleme ve analizleme metodları geliştirilmiş olmasına rağmen, belirlenmesi güç yollara başvurarak doping yapan sporcuların varlığı bilinmektedir. Her geçen gün yeni yeni doping yöntemleri geliştirilmekte, bunlardan bir kısmı gerçekten etkili olurken, bir kısmıda yalnızca psikolojik etki noktasında kalmaktadır.

Sporda rekabetin giderek artması, antrenmanların giderek zorlaşması ve insan gücünü zorlayan bedensel yüklenmeler, ardarda gelen rekorlar, daha güçlü, daha hızlı olma isteği ve çabası, sporcu üzerindeki stresi artırmakta ve kişilik sınırlarını zorlamaktadır⁹. Sporu bir iş olarak benimseyip, adeta onun için yaşayan bireylerde agresif davranışlar, sürekli üstün olma isteği, kendini beğenme ve şöhret olma düşüncesi hakimdir. Kişisel bazda şahsi prestij, sporcunun iz bırakma arzusu, transfer ücretlerinin astronomik noktalara ulaşması, yarışmalarda madalya kazanma ve ödül alma arzusu doping için zemin hazırlamaktadır. Ayrıca günümüzde spor parasız yapılamaz durumdadır. Çünkü spor için barınma, beslenme, malzeme ve çalışma büyük bir maddi kaynak gerektirmektedir. Devreye bu nedenle giren sponsorluk müessesesi, onların sporculardan beklediği sürekli başarı ve bu başarı çerçevesinde oluşturulan efsanevi sporcu veya sporcuların reklam aracı olarak kullanılması, doping yapmaları için sporcuyla yönlendirmektedir.

Öte yandan, olayın bir başka boyutu ise, sporun ve sportif başarının milli ve uluslararası prestij vasıtası olarak görülmesi gerçeğidir. Ekonomik ve doktriner kutuplaşmalar, oluşturulan inanç sistemlerinin başarı göstergeleri, hep spor alanlarında vurgulanmaya çalışılmıştır. Nitekim II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, demir perde ülkelerinin uluslararası alanda sportif başarı sergileyerek, doktrinlerinin geçerliliğini göstermeyi benimsediklerini görmekteyiz. Bu başarıya ulaşmada üretimi arttırmak amacıyla uyguladıkları kitle sporu politikaları ve buna bağlı olarak geniş tabandan yetenek seçimi modelleri yanı sıra farmakolojik ajanların kullanımının etkili olduğunu bilmekteyiz. Batılı ülkelerde ise, sosya ekonomik faktörler, daha çok bireysel planda "haksız çıkar" uman kişilerin doping uygulamaları ve bunların uluslararası platformdaki görüntüsü ile karşımıza çıkmaktadır⁷. Bu görüntüye etnik prestiji de eklemek mümkündür. Örnek olarak, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyah-beyaz ayrımının olimpiyatlara yansıtılması, bu yolla spor alanlarında hak aranması, siyahi sporcuların kendi toplumlarının etnik prestijini, elde ettikleri başarı ile sağlamaya çalışması gösterilebilir. Sebep ne olursa olsun, sporcunun özdeşleştiği toplum, kendi prestijini, yetiştirdiği başarılı sporcularla sağlamaya çalışmakta, ondan mutlak suretle madalya beklemektedir.

Sporcuları dopinge iten önemli etkenlerden birisi de profesyonelliktir. Cünfü profesyonellikte ilkin gözetilen başarıdır. Burada sporcu başarı için zorlanır. Çalıştırıcı zorlar, klüp yönetimi zorlar, izleyiciler zorlar, spor basını zorlar, profesyonellik bağlamında yapılan bu belirleme, amatör görünümü veren spor branşları için de geçerlidir⁸.

Durum, genel planda böyle değerlendirildiğinden elbetteki devletlerin mutlak başarı düşüncesiyle, dopingi ve araştırmalarını kurumlaştırması da kaçınılmaz olur. Nitekim Batı Almanya'da doping merkezi, İçişleri Bakanlığına bağlı bir araştırma, geliştirme ve uygulama birimi iken, Doğu Almanya'da doping devlet destek ve kontrolünde gelişimini sağlayan bir kurum olarak yapılandırılmış, antrenörler ise köklü bir eğitimden geçirilmek suretiyle doping uzmanı olarak yetiştirilmiştir. Elbette ki doping konusunda kurumlaşan devletler bunlardan ibaret olmayıp, hemen hemen gelişmiş ülkelerin tümünde, irili ufaklı olmak üzere doping merkezlerinin varlığı bilinmektedir.

Özetleyecek olursak spor olayı; sporcular, öğretmenler, çalıştırıcılar, uzmanlar (hekim, diyetisyen v.b.), yöneticiler, üst yönetim, devletin spor üst kuruluşları, izleyiciler ve spor basını gibi dinamik öğelerden oluşan bir bütündür. Bir genç ne denli sporun özü gereği yetiştirilirse yetiştirilsin, eğer öğretmeni, çalıştırıcısı, yöneticisi, okulun, takımın, bölgenin adını duyurmak, ününü geliştirmek veya kişisel çıkar sağlamak amacıyla sporunun önüne başarı ögesi sürüyorsa, bunlar sportif erdemi, dolayısıyla sporu öldürüyor demektir. Sporcu okulda veya klüpte bu sorumlu kişiler tarafından bir sporcu olarak yetiştirilirken, üst yöneticiler bölgenin yatırımlarının karşılığı olarak; devletin üst spor kuruluşları politik yatırımlar, ülkenin reklamı gibi nedenlerle; izleyiciler başarıyla coşmak isteğiyle; tahrik ediyorsa, bu yolda ödüller, alkışlar veya suçlamalar dalga dalga geliyorsa, sporcu nasıl yetiştirilirse yetiştirilsin benliğine ekilmiş bulunan sportmenlik katledilmekte ve dopingin yapılması için zorlayıcı neden olmaktadır.

SPORDA AHLAKİ DEĞERLER

Ahlak insanların toplum içindeki davranışlarını, birbirleri ile ilişkilerini düzenlemek amacı ile konulmuş, kabul edilmiş kurallar olarak tanımlanabilir. Bu kurallar genellikle yazılı olmayıp, hukuk düzeninden bu yanı ile ayrılır; ama ahlak ve hukuk genede zaman zaman özdeşleşen, toplumun uyduğu kurallardır⁴. İncelendiğinde ahlak hep belirli bir topluluğun ahlakıdır ve ondan kaynaklanmaktadır. Böyle tek tek ahlaklara, morallere baktığımızda, karşımıza çıkan ise, "iyi", "kötü", "yapılması gerekenler", "yapılmaması gerekenler" eksenleri etrafında sıralanan değer yargıları, normlar, ilkeler, kurallar topluluğudur. Her ahlakın "iyi" olarak nitelendirdiği ve yapılmasını beklediği şeyler ile, "kötü" olarak nitelendirdiği ve yapılmamasını istediği şeyler vardır. Bu şeylerin değişik olması, bir ahlakta "iyi" olarak nitelenen şeyin, diğerinde "kötü" olarak nitelenebilmesi çok doğaldır⁵. Bu anlamda değerlerin toplumdan topluma değişmesi, onun göreceli olmasından kaynaklanır.

Aynı zamanda ahlak toplumsal yaptırımlara dayalı bir duygudur. Ahlak duygusu ahlak yargısı tarafından uyarılan bir yetidir. Akıl, kurallarının uygulanışıyla uyum sağlayan her nesneyi kapsamına alır, ama kurallara ters düşen her şeye de karşı koyar. Ahlak dışı eylemler, kurallara ters düştüğünden, genel kural haline getirilememeleri nedeniyle, akıl da bunlara karşı koyar, çünkü kurallar uygulanışlarıyla gelişirler. Demek ki, doğası gereğince akılda devindirici bir güç bulunmaktadır. Buna göre eylemlerin mahiyeti öyle olmalıdır ki, aklın genel biçimiyle uyum sağlasın, her zaman bir kural olabilsin; işte o zaman eylem ahlaksal olur⁶. Açıklıkla anlaşılabilceği gibi, ahlaklılık, eylemin genel kurallarıyla ilişkilidir. Eylemlerdeki ahlakal dediğimiz şeylerin tümü belli kuralları izler. Her zaman, herkes için geçerli genel kurallarla, eylemler uyum sağlama zorunda oluşu temel alınır, o zaman eylemler ahlak ilkesinden kaynaklanmış olur. Bu nedenle kuralları tanıma ve öğrenme, kuralları anlama ve özümseme, bu yolla ahlaki bir bilinç oluşturarak, davranış ve tutum belirleme, sportmenliğin en açık göstergesidir.

Ahlaki ilke, bugün özellikle performans ve yarışma sporlarında sık sık görülen sapma ve yozlaşmalara karşı, insani bir başkaldırıyı simgeleyen ve uluslararası bir çağrı olan "fair play" kavramı ile dile getirilmektedir. Bu kavramın kapsamını; yarışma şartlarının eşitliği, fırsat eşitliği, kurallara riayet, rakibe saygı, haksız avantajlardan kaçınma ve rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmama gibi prensiplerle belirlenmektedir⁹. Öte yandan, bir oyuncu ya da sporcu, kuralları saptanmış standart koşullarda, oyunu kazanmak ya da lehine çevirmek için olan gücünü kullanmaktadır. Oysa spor insanın sınır durumlarının zorlandığı bir eylem alanıdır. Olağan yaşamda kurallara uymak olağandır; ahlaki davranış ise insanın yaşamının sınır durumlarında gereklidir. Önemli olan yaşamın sınır durumlarında kurallara uyabilmektir. Sporun, insanın ahlaksal yaşamı bakımından büyük önemi de kendisini burada gösterir⁸.

Ahlak üstüne nerede, ne zaman düşünülüyse, bu düşüncenin odağında hep erdem bulunmuştur. En iyiyi, en güzeli ve en doğruyu arama, eylemlerine dayanak etme, erdemin niteliğidir. Düşünce tarihi boyunca değişik ahlak anlayışları bazen birbirlerine karşıt iddialar, yani birbirlerine karşıt erdem anlayışları, bazen birbirlerine benzer, bazende birbirini geliştiren erdem anlayışları savunmalarına karşın, erdemsizliği savunan hiç bir ahlak anlayışı yoktur. Çünkü, erdemin olmadığı yerde, artık ne türlü olursa olsun, ahlak da yoktur. İnsan ahlak olmadan yapamaz; her ahlak insanlara davranışlarını ona göre düzenleyeceği erdemler sunar. Bunlar sıradan yaşamın değerlerinin üstünde bulunan, bireyin özgür iradesiyle kabullenip, gerçekleştirmeye çalıştığı, yani hayatını ona göre yönlendirmeye uğraştığında, onu ululaştıran, yücelten değerlerdir.

İnsanın oyun oynama özelliğinden kaynaklanan spor, tesadüfen, kişiye göre değişen, isteyenini istediğini yaptığı bir eylem noktasında değil, tersine sportif sistemler bütünüdür. Onu isteyip kabul eden, dolayısıyla oradaki kuralları ve zorunluluğu da peşinen kabul etmiş olur. Sporun insanı eğlendirdiği, hoşça vakit geçirmesini sağladığı gibi, aynı zamanda insanı kendi isteğiyle sportif zorunluluklar uyarınca yönlendirdiği de bir gerçektir. Spor ahlakı işte burada başlar. Spor ahlakı spora dışardan katılmış kurallar değildir, spordan temellenir. Dolayısıyla, spor ahlakı ile gelen erdemler ki bunlara sportif erdemler diyoruz, spor olgusundan kaynaklanır.

Eylemler; teori-pratik etkileşimi sonucu oluşan praksis süreci neticesinde kendi felsefelerini ortaya koyarlar. Kendi kuralları içinde gelişen ve şekillenen ahlaki eylemlerde felsefelerini aynı sürece dayalı olarak kurarlar. Nitekim bazen belirli bir ahlakın temellendirilmesi olarak karşımıza çıkan ahlak felsefesi, bazen de tek tek ahlakların üstünde, onların bir üst ahlak getirme çabası olarak görünür. Fakat her iki durumda da ahlak felsefesi, ilgili tüm insanlara yapılması ve kaçınılması gerekenler konusunda, her durumda geçerli olabilecek, bir takım ilkeler, kurallar sunmaktadır.

Amaçlanan; belirli ahlakların dışına, üstüne çıkarak, üst bir ahlak elde etmek olduğunda da sonuçta ortaya çıkan, yine eylemlerin değerlendirilmesine ilişkin bir ölçüt geliştirme; hangi eylemlerin yapılması gerektiğinin belirlenmesi olmaktadır¹⁵.

Sporda üst ahlak kavramı, fair play anlayışı ile ifade edilebilir. Bu anlamda fair play, oyun ve spora katılan oyuncu ve taraftarların, oyunun kurallarına uymasının ötesinde, genel ve evrensel bir ahlakı temsil eder. Bu ilkenin açık anlamı şudur: spor olayına katılan oyuncuların, oyunun gerilimli ortamında, avantaj ve çıkarlardan bilinçli bir şekilde vazgeçerek, rakibinin kişiliğine, genel ahlaka saygı göstermesi ve uyum içinde en iyisini yapmasıdır. Bu anlamda "Fair Play"ın ölçüğü insanın içsel yaşamında bulunan bir ses ve vicdandır. İnsanın içsel yaşamında bulunan bu sese hak ve sorumluluk duygusu birlikte oluşur. Bu da yaptırımlarından kaynaklanan biçimsel anlamda kurallara uymanın ötesinde,

insanın salt iyiye, doğruya ve güzele uygun hareket etmesi ile söz konusudur. İnsanın bu eylemini dışardan sınırlayan ve yönlendiren bir etmen yoktur, kişinin serbest iradesine dayanan özgürlük vardır. Özgürlük bilincinin içerisinde insanın onuruna, onun maddi ve manevi varlığına saygı yatar¹².

İnsanlar için grup halinde yaşamın uygun şartlarının sağlanması güçtür. Bu nedenle ahlaksal yolu izleyen kişinin belli fedakarlıklarda bulunması gereklidir ve bu sebeple de, ahlaksal olmayan anlamda diğer yollarla elde edebileceğinden daha kötü bir hayata sürüklenmesi de mümkündür. Kişi çalışma ve çaba isteyen bir işin sonucunda, o işin güçlüklerine katlanmadan, gereklerini yerine getirmeden yararlanmak istediğinde, bu ahlak dışı bir davranış olmakta, başkalarının hukukuna tecavüz ettiği düşünülmektedir. Çünkü toplumsal yaşamda her birey düzene uymayı, düzeni belirleyen kurallara uyarak gerçekleştirir. Bu realite kişi için bir görev, diğer fertler için ise hak niteliğindedir. Nitekim spor uğraşısı olağan bir yaşam olmayıp, olağan dışı bir yaşam olduğu bilinen bir gerçektir. Spor hak etme, güçlülere katlanma anlamını taşır. Başarı sporun özüne göre gelişmesi durumunda ahlaki boyut sınırları içinde kalabilir. Sporun özüne göre gelişme ise, sporcunun kendi fiziksel kapasitesinin sınırlarını, gücünü bilip, onu geliştirmek suretiyle limit noktaya vardırma için yapması gerekenleri bilerek çalışmak, hem de sportif başarı uğruna spor ahlakını yokmuş farzetmemektir. Çünkü sporcunun sporcu olmak, fedakarlık temeli üzerine kurulmuş, kuralları yaşamının esas haline getirecek ölçüde özümsemiş bir şahsiyet anlamı taşır.

Ahlaksal olmayan temellendirmeler mutlak suretle bencilce ya da sağduyulu değildirler. Bu nedenle başkasından sahip olduğu şeyi almamak, kendisine vermektense daha önemlidir. Yani zarar, başkasının yasasına ters düşen eylemlerden ileri gelmektedir. Çünkü birine zarar verilirse, bu kişi iradenin genel yasalarına göre, gerekli olan şeyleri karşısındakinden isteme hakkına sahiptir. Ahlakta yasalar başkalarının mutluluğuyla bir ilişki içindedir¹⁹ ve ahlak kurallarının benzer her kişinin iyiliğine olması gerekliliği de önemlidir. Kişisel çıkar ise; kişinin kendini tüm diğer bireylerin üstünde yer alan, en değerli amaç olarak kabul ettiği için, ahlaksal bir bakış açısı olarak görülmez ve kesinlikle egoistçe bir anlam taşır.

Sportif karşılaşmalar, bir sporcu veya takımın rakibine karşı zaman, mesafe, hız, ağırlık ve rakibi belli bir konuma getirme gibi ölçütlerle, olumlu olarak tanımlanmış kurallar çerçevesinde, fiziksel kapasitesinin sınırlarının kontrollü bir şekilde denemesidir. Sporda kuralların çoğalması, yarışmada insanın rakibine karşı herhangi bir avantaj yakalaması için çalışma eğilimini kısmi olarak yansıtır. Eğer bir taraf, bir spor yarışmasında yeni bir yaklaşım sunuyorsa, bu yenilik getiren tarafa bir avantaj sağlar veya rakibe ise dezavantaj sağlar¹⁷. Elbetteki bu yeniliklerin ölçüsü etik değerlerden kaynaklanan, spor branşlarına şekil ve yön veren kurallardır.

Bu anlamda kuralları önceden belirlenmiş ve yönergelenmiş bir spor eyleminde oyuncular ve taraftarın kurallara normatif değerler olarak uymaları gerekir. Bu gerekçeye bağlı olarak bir oyuncu ya da sporcu, kuralları saptanmış, eşit şartlarda, oyunu kazanmak ya da lehine çevirmek için taktik, teknik ve antrenman öğelerini geliştirerek, gücünü kullanarak, kazanmak istemesi doğaldır ve sporun özüne uygundur. Halbuki sporcu, rakip «oyuncuyu kendisi gibi aynı haklara sahip bir oyuncu olarak değil, kuralları belirlenmiş ? yarışma ortamında, yarışı kazanmak için kendi çıkarlarını gözetken ve kollayan bir araç olarak görür¹². Halbuki rekabet ve rakip olmadan yarışma düşünülemez. Direk veya dolaylı olarak rakip, yarışmanın temel şartıdır. Rakipsiz yarışma söz konusu olamayacağı gibi rekor ve başarının kaynağı rekabettir.

Bu konuda ahlaki düşünce ve eylemin ölçüleri açık ve belirgindir. Öncelikle kişilere davranmada eşitlik ilk planda gelir. Yine, kişilere iyi ve kötüyü paylaştırmada eşit davranma da önemli bir ölçüttür. Son olarakta hak etmenin veya layık olmanın ölçütü erdemdir; adalet ise iyiyi (mutluluğu) erdeme göre dağıtmaktır. Bu görüşe göre adalet, insanlara hak ettiklerine veya layık olduklarına göre davranılmasına ilişkindir. Sporda ahlaki düşünceye göre adaleti hakemlik müessesesi dağıtır. Hakemin hakemlik statüsü adalet ve erdemden kaynaklanır.

Sporun ahlaki ilkesi fairness'dir. Bilindiği gibi fairness sözcüğü, İngilizce kökenli olup, dilimizde karşılığı doğru, dürüst, hakça, tarafsız, hoş, latif v.b. gibi bir çok anlama gelen "fair" sözcüğünden türetilmiştir¹². Fairness ise, girilen uğraşta dürüst davranmak, hak gözeterek eylemek, şövalyeye, mertçe, insana yaraşır biçimde yaşamak anlamına gelmektedir¹³. Spor bağlamında "Fair" oyunu düzenleyen kuralların üstünde bulunan, fakat oyuna özgü ve onun özelliklerinden kaynaklanan kurallar sistemi ve bütünüdür; "Fair" oyun kuralları içinde kavranamayan, fakat bireyin spor yapanları göz önünde bulundurarak, onları bir gereksinim, bir değer olarak görüp kabul ettiği, sözcüklerle dile getirilemeyen, fakat yarış ortamında ve bütün koşullarda eşit görme isteğidir¹⁴. Bu anlamda sportif erdem, oyunun kurallarına uyma, herhangi bir nedenle kurallardan sapmamaktır.

Özetleyecek olursak; spor ahlakının özünü oluşturan erdem dar anlamda, kurallara bağlı olarak belirlenirken, geniş anlamda ise, her spor türünün yapısına ve sonra da genel olarak spor olayına ilişkin kurallar bağlamındaki özümsemiş ve hazmedilmiş erdemler anlaşılır. Bir oyun olarak spordaki eşitlik ilkesine uymak, oyuna sportif yeterliliğin en yüksek düzeyinde katılmak, rakibe saygılı davranmak olarak belirlenen sportif erdem içeriği, her sporcu için doğallıkla olması gerektirir¹⁵.

ETİK VE SPORTİF DEĞERLER

Etik, felsefenin bir dalıdır. İnsanlar arası ilişkilerde eylemin ne olduğunu - bir eylemin ne gibi öğelerden oluştuğunu ve ne gibi belirleyicileri olduğunu - inceler. Başka bir deyişle etik, felsefenin insanlar arası ilişkilerde değer sorunlarını inceleyen bir dalıdır. İnsanlar arası ilişkileri ve sorunları konu edinen etiğin dününe ve bugününe bakılırsa, ahlaklık ilkeleri adı altında karşımıza çıkan bu ilkeler, sadece insanın değerinin bilgisinden kaynaklanan eylem ilkelerini kapsamıyor, aynı zamanda istemiyi belirlemeye yönelik ilkeleri de kapsıyordu. Bu ilkeler, Türkçe'de "ahlak" terimine yüklenen ikinci anlama yani "yüce ahlak" bağlamındaki "ahlak" anlamına geliyor. Batı dillerinde buna çok defa "moral" değil, "moralite" deniyor. Belki de bu tür ilkelere "ahlak ilkeleri" değil de, ahlaklık ilkeleri -ya da etik ilkeler- dememiz daha uygun olur¹⁶. Bir anlamda ahlak ve ahlaklılık, etiğin ve etik değerlerin arka planıdır. Kişinin "rol" üyle ilgili her davranış, temelini etik bir ilişkide bulur; kişinin her yaptığı, bütün arka planıyla birlikte bir davranış, yani bir eylemdir¹⁷. Bu nedenle etiğin en genel anlamda, kişilerin ilişkilerinin ve eylemlerinin bilgisini edinmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Söz konusu bilgiler toplumdan topluma değişmeyen, olsa olsa ilgili oldukları şeylerin yapısına bağlı olarak, kesinliklerindeki farklılıklardan bahsedilebilir. Bu anlamda etiğin ne olduğuna bakacak olursak; çeşili ahlaklardan (morallerden) bağımsız olarak, kişilerin yapıp-etmelerine, davranış ve hareketlerine ilişkin, eylemin felsefi bilgisi olduğunu görürüz. Eylemde bulunmanın insanın bir yapı özelliği olduğu ve kişilerin yaşamlarında sürekli olarak eylemde oldukları göz önünde bulundurulursa, eylemin etik için önemi; her eylemin yöneldiği kişilerin ve yapıldığı koşulların çeşitliliği hesaba katıldığında ise karmaşıklığı açıkça görülür¹⁸. Eylem sadece bir yapma değildir. Her kişinin eylemini

oluşturan ve bu yapmadan önce, eylemin iki tane ögesi; değerlendirme ve ilgili yaşantı aşamaları vardır. Her eylem bu üç ana öğeden oluşur¹⁰. Etik ilişkide değerlendirilen, bir insan durumudur; bir insan ya da bir insan grubunun durumudur. Durum derken dile getirilmek istenen, bir insan ya da bir grubun bir "an"daki koşullarının bütünüdür.

Etiğin ana konusu eylemdir, eylemle ilgili tüm unsurlardır denilebilir. Kişiyi eyleme götüren etkenler kadar eylemin içinde yapıldığı koşullar, eylemin yöneldiği şey, eylemin sonuçları, eylemin doğruluğu-yanlılığı ve gerektiğinde eylemin doğruluğunun temellendirilmesi, etiğin anlamını oluşturur¹¹. Eylem, yakın veya karmaşık değerlendirme ve ilgili yakın veya çatışmalı yaşantıyı işleyen amaçlı bir yapma ya da yapmamadır. Bu yapmanın görünüşü bir "davranış", yapmamanın ki ise bir "tutum" olarak karşımıza çıkar.

Olaya spor açısından bakılacak olursa, etik değerler anlamıyla söylersek Fair Play kavramı insanın yüksek ve evrensel değerlerini kapsar. İnsanın yüksek değerlere ulaşması, insan olmanın en son basamağıdır¹². Bu aşama sportif erdem açısından ele alındığında olimpizm düşüncesiyle özdeşleşir. Ulusal ve kişisel kimliğinden sıyrılmış olarak olimpiyat atmosferine girmiş bulunan sporcu, olimpiyat idealinin değerlerini ve normlarını kendi kişiliğinde özümseyerek yeni bir şahsiyet oluşturarak davranış ve tutumunu belirleyecektir. Yarışma şartlarının eşitliğinde, hakça ve dürüst bir davranışta olacak, kurallara riayeti içgüdüsel bir dürtü gibi görececek, rakibe saygıyı ve haksız avantajlardan kaçınmayı hayat prensibi olarak algılayacaktır. Ödülü bir amaç değil, sportif ortamda bir sembolik temsil değeri olarak görecektir. Kazanmak kadar, erdemli olarak kazanmanın önemini bilincinde olacaktır. Olimpizm idealinde herşeyin ve her değerın doğal güzelliğinin esas olarak değerlendirildiği; insanın insan olarak varlığının ve fiziksel sınırlarının geliştirilmesinin önemli olduğu, doping yoluyla mekanik bir robot gibi performansın artırılmasında bilimsel ve teknolojik gelişimin kullanılarak, sporcunun kendi fiziki sınırları ve gücü dışında, yarıştırmalarının anlamlı görülmediği sporcularca ve ilgililerce kavranılacaktır. Çünkü bu şartlarda yarışan sporcu değil, bilim ve teknoloji olacak, sporcu amaç olmaktan çıkıp, bu buluşların uygulandığı bir araç olacaktır. Olimpizm idealinin odağındaki insan, bir değer olma noktasından ayrılarak, üzerinde deneyler yapılan kobaylığa indirgenecektir. İnsani yüksek değerlerin yarıştırmaya ideali olan olimpiyat atmosferinde, onun tabii ortamında, tabii şartlarında ve tabii kişilerce oynanarak kazanılmış ve ödüllendirilmiş olmaktan uzaklaşıp, dürüst olmayan bir ortamda suni değerlerin yarıştırmaları anlamını taşıyacaktır.

Kişinin "rol"üyle ilgili her davranış temelini etik bir ilişkide bulur; kişinin yaşarken her yaptığı, bütün arka planıyla birlikte bir davranış, yani eylemdir¹⁰. Halbuki dürüst (fair) davranan bir oyuncu rakip oyuncuyu bir düşman olarak değil, onu oyunun oynanması için gerekli bir öge olara değerlendirmeli, kural ihlallerini de ahlak dışı bir olay olarak görmelidir. Bu, eylemin yapılması açısından ideal bir davranış, yapılmaması gereken onurlu bir tutumdur.

Dürüst oynanan bir oyunda rakip üzerinde zor ve şiddet kullanılmamalıdır. Yenilen rakibe saygı duyulmalıdır. Çünkü bu insan onuruna karşı duyulan bir saygıdır. Onurlu ve başarılı bir rakiple yarışmak ve yenmek kişisel onur yönünden de yücelme anlamı taşır.

Oyunu oynayarak kazanmak bütün oyuncuların ortak amacı olduğunda bir fair davranıştan söz edilebilir¹². Olimpizm düşüncesinin içinde yatan mükemmel insanı oluşturma ile beraber yiğitlik, kendini aşma, yüce ruhluluk, bilgelik, ölçülülük ve özgürlük, bu özelliklere ilişkin olarak sportif erdemi bir yaşama ilkesi olarak buluruz¹.

SONUÇ

Davranış ilkeleri, genellikle, kişinin yapılıp-yapılmaz, etmeli-etmemeli konusunda, yani bazı gereklilikler konusunda düşünceleri, bu konuda genel kabulleridir. "Doğru hareket etme" konusunda bir tür inanç olan bu ilkeler, bir kişi hedefi gerçekleştirmeye yöneldiğinde, yanılmasının tarzını belirler. Bir davranış ilkesi bir bilgi değil, düşüncedir, yapılması-yapılmaması gereken ya da yapılmasına izin verilen-verilmeyen konusunda bir düşünceyi dile getirir¹¹. Bu açıdan bakılırsa doping kullanımı bir çok moral ve fizik nedenlerle yanlış bir kullanımdır. Halbuki sportif yarışmalarda eşit şartlarda ve centilmence yarışmak esastır. Eğer yarışma bu esaslara bağlı kalacaksa ve doğru hareket etme noktasında ise bazı kaideleri koymak lüzumludur. Bu bağlamda haksız bir uygulama olarak görülen farmakolojik ajanlarla ilgili olarak Uluslararası Olimpiyat Komitesi dopingi şöyle tarif eder: Yarışmada performansı haksız ve suni bir şekilde arttırmak amacı ile herhangi bir yabancı maddenin sporcuya verilmesi veya sporcu tarafından kullanılması veya herhangi bir fizyolojik maddenin anormal miktarda alınması veya vücuda anormal yollardan sokulmasıdır. Buna göre tıbbi bir gereği olmaksızın anabolik steroidlerin sportif bir avantaj kazanmak amacıyla kullanılması açıkça haksızlıktır, ahlaka aykırıdır... Toplumda yayılan ne pahasına olursa olsun kazanma tutkusu, sporcuyu kararsız bir hale sokmuştur. Bazı sporcular, eğer kendilerine olimpik altın madalya kazandırabilecek bir droga sahip iseler, bunu kullanmada ciddi her türlü tehlikeyi, hatta ölümü bile göze alabilecek tercihi yaptıkları konusunda kanıtlar vardır¹². Bu anlamda etik sebeplerden birisi olarak, bizim madalya kürsüsünde, en iyi kimyasal şekilde muamele gören kişinin bulunmasını istemememizdir. İnsanların biyolojik performans sınırları saygı görmelidir. Çünkü ahlaki düşüncelerden dolayı da bu böyle olmalıdır. Diğer tarafından bizi sürekli tehdit eden, gen teknolojisi uygulamalarına bir gün akılcı bir gerekçe ile karşı koyamayız¹³.

Yarışmalarda taraflardan birisi haksız kazanç sağlayacak bir uygulama yoluna giderse doğal olarak bu iyi niyetten, doğru davranıştan uzaktır. Doping sporda eşitliği bozan bir uygulamadır¹⁴. Bu nedenle sporculuk prensiplerine; sportmenliğe ve centilmenliğe aykırıdır. Bu değerlere -sportmenliğe ve centilmenliğe- insan açısından bakıldığında, bunlar etik ilişkilerde belirli eylem ve yaşantı olarak karşımıza çıkar. Buna göre etik değerlerin iki türünden: etik kişi değerlerinden ve etik ilişki değerlerinden söz edilebilir. Birincilerine dürüst, saygılı, güvenilir olma gibi kişi özellikleri; ikincilerine saygı, sevgi, güven, minnet gibi değerlilik yaşantıları örnek verilebilir¹⁵.

Spor genellikle bir irade ve toplumsallaşma ekolü olarak kabul edilir. İrade diyoruz; çünkü karakter oluşumunda bir araç olur. Dayanıklılığı sınar ve tüm bedensel yetenekleri hareket geçirir. Kuralları sertlik ve kesinlikleri ölçüsünde uygulandığında spor etkinliği kuralcı bir boyut kazanır. Zira güçlenme istek ve zevki, kendisini aşma arzusu, yenen ya da yenilen rakibe saygı, bireyin ortaklaşa çalışma arzusu, benliğini içinde eritip yok ettiği bir alçak gönüllülük, çok hızlı bir koşunun, bir atlama çıtasının geçilmesinin ve en uzağa atmanın oluşturduğu dosimoloji öğeleri dürüstçe teslimiyet gerektirir¹⁶. Halbuki bunların doping yoluyla dışarıdan suni bir biçimde etkilenmesi, kendisini ve başkalarını aldatmasıdır¹⁷. Kendisine duyulan güveni istismar etmesi ve hak etmediği şeylere sahip çıkması şeklinde algılanmalıdır. Güven ise, etik kişi değerlerini bilen bir kişinin, ilişkide olduğu diğer kişilerin bir çok eylemini doğru değerlendirmesi sonucu, o kişinin değersiz bir eylemde bulunmasından edindiği bilgiye dayanan, onun değersiz bir eylemde bulunamayacağından emin olmasının yaşattığı yaşantıdır¹⁸.

Yine, doping ahlaki anlamda bireyi erdemli olmaktan hızla uzaklaştıran, sporun amaçlarının ve hedeflerinin tersine, yoz bir uygulama ve davranışa iten sosyal problemdir.

Bu uygulamaya kendini kaptıran sporcu, ailesi, arkadaşları, klübü ve milli spor federasyonları tarafından kendisine gösterilen güveni kötüye kullanmış sayılır². Yetiştirilen şampiyonlar, ideal insan tipleri değil, üzerinde deneylerin yapıldığı kobaylar noktasındadır. Kıırılan rekorlar ve yenilen rakipler, doğal olmayan sebeplere bağlı oldukları için, anlamsız ve değersiz belirlemeler durumundadırlar. Ödüller ve sosyal statüler rakipten çalınmış, gerçek sahiplerinden hile ve ahlak dışı yollarla gasp edilmiş mahiyette değerlerdir.

Sporla doping ajanlarının kullanımının sağlıksız, spor ahlakına aykırı bulunduğunu ve onun için sporcuların fiziksel ve spiritüel sağlıklarını, onların centilmenlik ve yarışma değelerini, sporu bir ünite olarak korumayı, spora katılanların hangi düzeyde olursa olsun haklarını korumayı göz önünde bulundurmak gerekirse³ doping bir milletin yasalarını zorlamadır ve doping kullanan suçlu işlemi görmelidir. Aynı anlamda IFBB'nin kurallarının açıklıkla zorlanması da söz konusudur. Aynı zamanda etik değrelerin zedelendiği ahlaksız bir davranıştır.

Doping uygulaması ilgili herkese karşı yapılmış bir ayıp olduğu gibi, diğer yarışmacılara da hakaret anlamı taşır. Ayrıca başka bir insan üzerinde deney yapmak insanlık suçu ve ahlaksızlıktır. Olayı organize eden antrenör, hekim ve yöneticiler bu açıdan ahlaki boyutlarıyla değerlendirilmelidir.

Bir etkinlik olarak eyleme-eylemde bulunmaya- baktığımızda, "gerekeni yapma" üç ayrı anlama gelebilir. Birincisi kişinin belirli bir ilişkide koyduğu hedefe ulaşacak tarzda hareket etmesi; ikincisi kişinin belirli bir ilişkide istediğini gerçekleştirecek tarzda hareket etmesi; üçüncüsü de kişinin belirli bir ilişkide yapılması gerekeni bulup yapması demektir⁴. Sporcular bu nedenlerle zirveye tırmanırken ve zirvede kalmak için yöntem olarak dopingi değil; karakter, spor ahlakı ve sportif yeteneklerle birlikte performansı tabi yöntemlerle, yani antrenman yoluyla artırmalıdır. Aksi takdirde hep geçilmek, yenilmek korkusuyla yaşayacak, elde ettiği haksız kazanımları devam ettirebilmek için tabi yollar dışındaki tüm yöntemleri, herşeyi hiçe sayarak kullanacaktır. Amaç araç noktasına indirgenmiş olacaktır.

Hileli yöntemlerle kolay bir biçimde, doping yoluyla zirveye çıkma arzusu günümüzde amacına ulaşamamakta ve sporcunun onurunu çıkarlarına alet etmesiyle rezil duruma düştüğü görülmektedir. Yetişen şampiyonlar sahte, kıırılan rekorlar suni, ulaşılan zaman ve mesafeler zahiri değerler taşımaktadır. Bu anlamda etik ilişkinin ana özelliği de, olaylar zinciri içinde kişilerce yaşanan bir değerler ve değerlilik ilişkisi olması ve kişi eyemleriyle verilmesidir⁵.

Spor ahlakının bittiği yerde, çıkar başlar. Menfaatler uğruna vücutlarını yanlış ve hakkı olmadık biçimde kullananlar, bunun bedelini bedenleriyle ve sağlıklarıyla öderler⁶. İdeal sporcu ve insan olmanın değeri; insani ölçülerde, insan gibi ve tabi niteliklere bezenerek yarışmak, kazanmak ve rekorlar kırmakla anlam kazanacaktır.

KAYNAKÇA

1. AKBABA, Gülgün: Doping ve Zararları, Bilim ve Teknik, Cilt: 23, Sayı: 276, Kasım 1990.
2. AKGÜN, Necati: Steroitlere Karşı Mücadele Sürüyor, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Yayın Na 96, Ankara 1991.
3. ALPMAN, Cemal: Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyu Ge-lişimi, I. Baskı, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1972.

4. DURUSOY, Fikret: Spor Ahlakı ve Doping Sorunu, Türk Alman Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, (Yayına Hazırlayan: Atilla ERDEMLİ), İstanbul 1991, s. 8-9.
5. ERDEMLİ, Atilla: Fair Play ve Olimpizm, Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri, 20-22 Kasım 1992, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yayınları: 3, Ankara 1993, s.180-185.
6. ERDEMLİ, Atilla: Hürmanizma Olarak Spor, Spor Bilimleri I. Ulusal Sempozyumu Bildirileri, 15-16 Mart 1990, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 1990, s. 12-22.
7. ERGEN, Emin: Spor Ahlakı ve Doping, Türk Alman Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar, (Yayına Hazırlayan: Atilla ERDEMLİ), İstanbul 1991, s. 11-13.
8. KALYON, Tunç Alp: Spor Hekimliği, Sporcu Sağlığı ve Spor Sakatlığı, II. Baskı, GATA Basımevi, Ankara 1994.
9. KORYÜREK, E. Cüneyt: Olimpiyad Tarihi, [İstanbul] [1996].
10. KUÇURADİ, İoanna: Uludağ Konuşmaları (Özgürlük Ahlak Kültür Kavramları), Türk Felsefe Kurumu Yayını, Ankara 1994.
11. KUÇURADİ, İoanna: Etik, Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara 1996.
12. ORHUN, Adnan: Fair Play Okul Sporunda Bir Eğitim İlkesidir, Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri, 20-22 Kasım 1992, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Teknolojisi Y.O. Yayını No 1, Ankara 1991, s. 186-188.
13. ÖZBAYDAR, Sabri: İnsan Davranışının Sınırları ve Spor Psikolojisi, Altın Kitaplar Yayınevi, Ankara 1983.
14. SÖKMEN, Tamer: Alkol ve Kafeinin Sportif Performans Üzerine Etkisi, Sporda Ergojenik Yardım Dersi Doktora Seminer Notu, Ankara 1994.
15. TEPE, Harun: Etik Metaetik, (20. Yüzyıl Etiğinde Normatiflik Tartışması), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 1992.
16. TİRYAKİ, Gül: Doping, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Akademisi Bitirme Tezi, (Yayımlanmamıştır), Ankara 1981.
17. WILLIAMS, J.G.P.: Drugge and Sport, London 1976.
18. W. HOLLMANN: Psikofaktoren Entwicklung Des Hochleistungsports Deutsche Zeit Schrift Für Sportmedizin, 38 (1987), Nr 2.
19. W. KANT: Philosophia Paractica Universalis (Etik Üzerine Dersler I), Kabala Yayınevi, İstanbul 1994.
20. YILDIRAN, İbrahim: Sporda Fair Play Kavramının Tarihsel Boyutları, Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri, 20-22 Kasım 1992, Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri Teknolojisi Yayınları 3, Ankara 1993, s. 174-179.